

ВІДГУК

офіційного опонента
доктора філологічних наук, професора,
проректора з наукової роботи
Київського національного лінгвістичного університету
КОРОЛЬОВОЇ АЛЛИ ВАЛЕР'ЯНІВНИ
про дисертацію Матвеевої Світлани Анатоліївни
“Лінгвістична реконструкція
когнітивної терміноструктури *REFUGEE* / *БИЖЕНЕЦЬ*
в англо-українському корпусі юридичних текстів”,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук зі спеціальностей
10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство,
10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика
(Київ, 2020. 426 с.)

Сучасна лінгвокомпаративістика (О.Х. Востоков, А. Шляйхер, Ф. Ворт, J. Grimm, R. Rask та ін.) в її когнітивному спрямуванні теоретично й методологічно розширила науковий об'єм терміна “реконструкція”, який вдало було апробовано молодими науковцями (О. М. Коломієць, Н. О. Стефанова, М. О. Шутова, О. О. Черхава та ін.) для відновлення процесів, механізмів та етапів конструювання складніших утворень аніж прамовні форми, зокрема і структур людської свідомості (концептів, фреймів, гештальтів тощо), об'єктивованих тими одиницями лексико-семантичної і граматичної систем, що у процесі свого історичного розвитку зазнали різних трансформацій і переорієнтацій і набули навіть статусу когнітивних терміноструктур.

Саме під впливом когнітивної лінгвістики можливості передовсім семантичних перетворень лексем засвідчили те, що кожна мовна форма мотивована устроєм її когнітивної структури, яка демонструє динаміку розвитку людської свідомості (К. Д. Кавелін, Ю. С. Степанов та ін.).

При цьому зазначу, що в центрі уваги класичного порівняльно-історичного мовознавства, зокрема й історичної лексикології, завжди перебувало питання розкриття закономірностей розвитку еволюційних груп

лексики, що залежать від паралельних змін у колективній ментальності й одночасно впливають на ці зміни. Відповідно, всі лінгвокомпаративні праці ґрунтуються на розумінні системного характеру лексики й об'єктивних трансформаціях її семантики в часопросторі.

Сучасна ж когнітивна семантика залучила здобутки діахронічної лінгвістики до реконструкції структур свідомості носіїв мови і збагатила їх лінгвокультурним, ба більше – соціокультурним, змістом і тим самим розширила й осучаснила горизонти порівняльно-історичного мовознавства.

Сформульований М. В. Крушевським ще наприкінці ХІХ ст. закон “відповідності світу слів світу думок”, безумовно, випередив дослідження в галузі когнітивної семантики. Принагідно зауважу, що свого часу й М. М. Покровський писав про те, що історія значення слова “буде лише тоді зрозумілою, коли слово буде вивчатися у зв'язку з іншими словами, що належать до одного й того ж кола уявлень людини”. І зважаючи на те, що сучасні представники когнітивної семантики (М. М. Болдирев та ін.) вивчають питання про те, в який спосіб значення слів пов'язані у свідомості носія мови, в якій формі представлена єдність таких значень тощо, є всі підстави говорити про трансфер ідей когнітивізму до усталеної порівняльно-історичної парадигми.

З огляду на окреслену проблематику рецензована дисертація Матвєєвої Світлани Анатоліївни “Лінгвістична реконструкція когнітивної терміноструктури *REFUGEE* / *БИЖЕНЕЦЬ* в англо-українському корпусі юридичних текстів” цілком вписується в контекст актуальних і перспективних праць, що досліджують когнітивно-мовну і корпусно-термінологічну специфіку діахронно-синхронної репрезентації знань про окремих фрагмент дійсності, пов'язаний із таким сценарієм, як ПЕРЕМІЩЕННЯ ОСОБИ, завершальною частиною якого є термінологічне позначення й визначення такої особи в юридичних документах і текстах.

До цієї попередньої експертної оцінки додаю, що виконана докторська дисертація С. А. Матвєєвої є теоретичним і практичним внеском у вирішення

важливих синергетичних питань корпусної лінгвокомпаративістики, а також платформою для формулювання прогнозів для їхнього подальшого дослідження.

Актуальності роботі додає й представлена на стор. 25-26 дис. *гіпотеза* дослідження, яка ґрунтується на припущенні про те, що термінологічні структури, утворені в результаті процесів концептуалізації (праіндоєвропейська основа → ядро концепту → когнітивна терміноструктура) та когнітивної діяльності фахівця (перетворення інформації на професійне знання), є подібними в англійській та українській мовах з огляду на універсальність природи когнітивних процесів (сприйняття професійної інформації, її опрацювання, кодування, зберігання, декодування, передавання, використання, трансформація тощо) та відмінними в аспекті впливу історичних, національно-культурних чинників на вербалізацію когнітивних терміноструктур англо- та українськомовної професійних картин світу.

Виходячи з цього наукового припущення, авторка досить коректно формулює мету докторського дослідження (стор. 26 дис.), з якої випливають поставлені завдання й зі змісту яких стає зрозумілою наукова концепція її дисертації, насамперед, науковий об'єм поняття лінгвістичної реконструкції та її процедурного інструментарію, що надав змогу виконати на першому етапі лексикографічну реконструкцію когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ через моделювання причинно-наслідкових зв'язків в англійській та українській мовах, на другому етапі – фреймову реконструкцію досліджуваної терміноструктури на основі даних англо- та українськомовних законодавчих документів, і на останньому – верифікувати реконструйовані семантико-дистрибутивні, тезаурусні та перекладацькі термінологічні її компоненти на матеріалі зібраних у паралельний корпус англо-українських юридичних текстів.

Проте, на жаль, залишився на рівні декларації представлений у новизні як уже готовий результат пілотний англо-український паралельний корпус юридичних текстів.

Скоріше, Світлані Анатоліївні слід було зазначити як її самостійний авторський здобуток розроблений нею алгоритм для укладання такого корпусу з подальшим тестуванням його програмно-лінгвістичної платформи, придатної для опрацювання спеціальних текстів. Те саме стосується і заявленої у новизні одержаних результатів як факт розробки картки метаданих юридичних текстів англо-українського паралельного корпусу, впровадження якої як готового системного продукту зі змісту дисертації простежити складно. Вона представлена в другому розділі дисертації, але якою є її роль на наступних етапах дослідження, відповідь на це питання залишається відкритою.

І це є основним принциповим зауваженням до концептуальних наукових результатів виконаного дослідження.

Водночас ця претензія не піддає сумніву результати верифікації даних перекладацьких словників, опрацьовані для імплементації вербалізаторів когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ у відібраних для укладання в корпус англо-українських юридичних текстах, обсяг яких становить 1 135 827 слів. Обґрунтованість і вірогідність здобутих наукових результатів підсилюються прикладним застосуванням корпусних менеджерів LF Aligner, AntPConc та ParaConc для впорядкування й експлуатації вирівняних (за абзацами та реченнями) паралельних юридичних текстів з актуальною спеціальною лексикою англійською мовою та їх фахових перекладів українською мовою.

Крім того, дисертантка продемонструвала лексикографічну коректність у роботі з етимологічними джерелами, зокрема її вдалі спроби пояснити фонеморфологічні й семантичні зв'язки реконструйованих індоєвропейських етимонів до імен термінологічних концептів REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ із їх сучасними семантичними структурами (стор. 216 – 217 дис.).

Тут особливо заслуговує на схвалення звернення Матвєєвої С. А. не лише до етимологічних джерел безпосередньо англійської і української мов, а й пошуки дериватів для досліджуваного праїндоевропейського кореня **bheug-*, наприклад, в “Етимологічному словнику перської, англійської та інших індоевропейських мов”, в якому представлено навіть етимологічну схему (etymological chart) для дериватів *fugitive*, *centrifugal*, *refuge* з її унаочненням на рис. 3.1.1.1. (стор. 218 дис.).

Переходячи до конкретної оцінки наукової новизни одержаних результатів докторської дисертації С. А. Матвєєвої, хочу відзначити, передовсім, такі.

По-перше, започаткування в термінознавстві нового лінгвокомпаративно-корпусного напрямку і розроблення відповідної методології для виконання лінгвістичної реконструкції когнітивної терміноструктури юридичного терміна в англійській та українській мовах.

По-друге, введення до наукового обігу дескрипції “когнітивна терміноструктура” на позначення одиниці свідомості, в якій сконцентровано фрагмент професійної картини світу, вербалізований термінами конкретної фахової сфери, у даному разі – юридичної.

По-третє, експланаторна аргументація когнітивної природи юридичного терміна – слова/сталого словосполучення, що репрезентує фрагмент правової картини світу і є вербалізатором когнітивної терміноструктури в юридичному дискурсі.

По-четверте, представлення нових результатів лексикографічної і фреймової реконструкції когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ та конструювання двох моделей, перша з яких відображає причинно-наслідкові зв'язки між юридичними діями суб'єктів права та їх правовими наслідками у вигляді схеми: ‘БУТИ ПЕРЕСЛІДУВАНИМ → БІГТИ, ЗАЛИШАТИ → ЗНАХОДИТИ ПРИТУЛОК’; друга – актуалізується у фреймових моделях ‘REFUGEE : CAUSES’ / ‘БІЖЕНЕЦЬ : ПРИЧИНИ’ та ‘REFUGEE : EFFECTS’ / ‘БІЖЕНЕЦЬ : НАСЛІДКИ’ з їх узагальненням у

генералізовані моделі причинно-наслідкової семантики ‘CAUSES : REFUGEE : EFFECTS’ та ‘ПРИЧИНИ : БІЖЕНЕЦЬ : НАСЛІДКИ’.

По-п’яте, здійснення корпусної верифікації нових семантичних і концептуальних ознак у когнітивній терміноструктурі REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ: у значенні терміна (англ.) *refugee* з’являються компоненти на позначення *причин* – ‘nationality’, на позначення *наслідків* – ‘unable or unwilling to avail of the protection of the country / return to it’; (укр.) *біженець* – на позначення *причин* – ‘насильство’, ‘мова’, ‘збройні й міжнаціональні конфлікти’, на позначення *наслідків* – ‘вимушена покинути місце проживання’, які відсутні в зафіксованих лексикографічних тлумаченнях цих термінів.

Отримані останні нові наукові результати є цілком прийнятними, адже вони надали авторці дисертації підстави для формулювання основного висновку, суть якого полягає в тому, що система юридичних термінів-репрезентантів когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ переживає стадію флуктації, має точки біфуркації, що підтримують баланс цієї динамічної системи в кожній із досліджуваних мов.

Уважаю, що окреслені основні наукові результати мають суттєву практичну цінність для корпусної лінгвістики, оскільки запропонований у дисертації алгоритм укладання паралельного корпусу англо-українських юридичних текстів цілком придатний для розроблення за його правилами й етапами уже програмно-лінгвістичної платформи, здатної виконувати функції корпусу. На жаль, сама дисертантка це прикладне значення своїх здобутків у рубриці “практичне значення одержаних результатів дослідження” скромно замовчує, а окреслює не такі суттєві його аспекти, вказуючи переважно перелік дисциплін, в яких вони можуть бути використані, як-от: “Порівняльна типологія англійської та української мов”, “Зіставна лінгвістика”, “Галузевий переклад”, “Прикладна лінгвістика” та ін.

Погоджуюся, що одержані результати можуть бути корисними для укладання одно- та багатомовних корпусів текстів, словників різних типів,

а також для спеціальних праць із гармонізування термінів і понять у галузі права.

Хочу також схарактеризувати і структуру та композицію виконаної дисертації, яка відповідає вимогам до робіт такого наукового жанру і складається з анотацій двома мовами, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (533 позиції, з яких 93 – іноземними мовами, 125 довідникових та лексикографічних джерел, 50 джерел ілюстративного матеріалу) та додатків. Допоміжним засобом унаочнення результатів дослідження є 50 таблиць, 33 рисунки, 44 схеми. Загальний обсяг дисертації становить 426 сторінок, обсяг основного тексту дисертації становить 363 сторінки.

У першому розділі дисертації **“Лінгвокомпаративні засади дослідження когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ в юридично орієнтованому корпусі”**, судячи з формулювання його параграфів, пунктів і підпунктів, авторка намагалася розкрити, з одного боку, онотологію терміна як одиниці мислення й мови (стор. 40 – 44 дис.), а з іншого, довести, що термін є когнітивною структурою, сформованою як результат концептуалізації професійної картини світу, зокрема юридичної, система якої перебуває у стадії флуктації і потребує міжнародної гармонізації у сфері права. У перебігу такого теоретичного пошуку Світлана Анатоліївна формулює власне визначення когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ, під якою “розуміє одиницю свідомості, у якій сконцентровано фрагмент професійної картини світу та яка має вербальну реалізацію у вигляді термінів (стор. 77 дис.). Кожна когнітивна терміноструктура утворюється з компонентів інших терміноструктур, які зберігаються в пам'яті, інтегруються з новою фаховою і фоновною інформацією та забезпечують когнітивну обробку нових професійних ситуацій, що фіксується в трансформації термінологічної семантики одиниць у лексикографічних джерелах та корпусах текстів” (стор 32 дис.).

Запропоноване визначення когнітивної терміноструктури є самостійним авторським здобутком, бо саме воно винесено в першому положенні на захист наукових результатів.

Цілком погоджуюся з дисертанткою і в тому, що “формування когнітивної терміноструктури є рефлексією мовця на явища або феномени професійного світу, які вводяться в свідомість із набуттям знання про них, безперервно трансформуються з отриманням додаткової професійної та дотичної щоденної інформації, зберігаються в професійній пам’яті й отримують вербальне оформлення у вигляді термінів” (стор. 77 дис.).

Виходячи з таких тверджень, дисертантка цілком слушно обґрунтовує необхідність введення в науковий обіг когнітивного термінознавства поняття “термінорефлексив” (на позначення суб’єктивної рефлексії змісту терміна як процесу, механізму і результату пізнання, що дозволяє створювати нові еквіваленти термінологічного уявлення) загалом та “юридичний термінорефлексив” (стор. 67 – 68 дис.) зокрема. Для переконливої аргументації запропонованих дефініцій Світлана Анатоліївна слушно зауважує, що їх “інтерпретація залежить від трьох складових: 1) конкретної комунікативної ситуації (в якій термінорефлексив буде задіяний), 2) об’єктивної складової його семантики (зв’язку його компонентів з універсальним й категорійними полями) та 3) індивідуальних здатностей особистості до опрацювання інформації” (стор. 68 дис.).

Ще одним важливим теоретичним результатом у розробленій концепції дисертації є твердження про когнітивну природу семіозису юридичного терміна як базової концептуальної одиниці правової семіосфери, що реалізується в юридичному дискурсі як процесі та вербалізується в юридичних текстах як його результаті.

І нестандартним рішенням С.А. Матвєєвої в цьому плані є її намір створити англо-український паралельний корпус юридичних текстів, який становитиме семіосферу юридичного дискурсу і алгоритм розробки якого вона представила в дисертації як новаторський теоретико-методологічний

крок у когнітивно-корпусному термінознавстві з тестуванням пілотного варіанту такої колекції зібраних аутентичних англійськомовних текстів з їх перекладацькими рішеннями українською мовою.

Завершальним концептуальним теоретичним надбанням виконаного докторського дослідження є знову ж таки переконливі коментарі авторки на користь апробації поняття “лінгвістична реконструкція” в когнітивному термінознавстві, в його новому витлумаченні як інструмента, що відкриває шлях до розуміння професійної картини світу носія конкретної фахової метамови (стор. 115 дис.). Комплексна лінгвістична реконструкція професійної картини світу, на думку дослідниці, забезпечує перехід від аналізу окремих термінів та термінологічних груп до розуміння єдиної професійної семіосфери через реконструкцію окремих фрагментів та моделювання цілісної системи концептуалізації професійної дійсності.

Для виконання лінгвістичної реконструкції когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ у рецензованій дисертації розроблено достатньо перспективну комплексну методику (хоча й не позбавлену часом алогізму в її представленні самою авторкою), яка враховує представлені в теоретичному розділі історико-соціальні підвалини формування термінів REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ в англійськомовних та українськомовних лексикографічних джерелах, зокрема й енциклопедичного характеру, а також в міжнародних і національних юридичних практиках.

Другий розділ дисертації **“Методологічна база для лінгвістичної реконструкції когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ із позицій компаративно-корпусного підходу”** дещо переобтяжений зайвою тривіальною інформацією, скажімо, такою, як визначення усталених у лінгвістиці понять, опис загальних відомостей про паралельні корпуси та ін., та все ж таки останній параграф 2.4 **“Процедурні етапи здійснення лінгвістичної реконструкції когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ”** справляє враження готової структурованої методики

комплексного дослідження фактичного матеріалу, що відбувалося у два процедурні етапи.

Перший етап, на думку авторки дисертації, передбачав укладання ініціального масиву текстів для пілотного англо-українського паралельного корпусу юридичних текстів. Хоча, судячи з тексту дисертації, все ж таки цьому етапу передувала лексикографічна робота, без якої неможливо було б розпочати вибірку тематичних юридичних текстів.

Але цю вибірку фактичного мовного матеріалу з лексикографічних джерел Світлана Анатоліївна вказує як третій дослідницький крок першого етапу. А етимологічну ідентифікацію первісної і сучасної семантичної структур основних вербалізаторів когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ вказує, що здійснює її на останній завершальній фазі. У такій методологічній послідовності втрачається розуміння онтології когнітивної структури як ментального конструкту загалом.

Наступний етап в дисертації названо корпусним аналізом, до якого включено процедуру зіставлення лексикографічних і фреймових моделей когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ: ‘REFUGEE : CAUSES’, ‘REFUGEE : EFFECTS’, ‘БІЖЕНЕЦЬ : ПРИЧИНИ’, ‘БІЖЕНЕЦЬ : НАСЛІДКИ’. І нижче сама авторка зазначає, що на цьому кроці лексикографічні та фреймові моделі побудовано на основі різних джерел матеріалу: а) негалузевих тлумачних словників англійської та української мов; б) словників юридичної термінології англійської та української мов; в) законодавчих текстів англійською та їх перекладів українською мовою. Постає запитання, де ж тут місце корпусного аналізу?

Корпусну верифікацію авторка розпочинає з установаження семантичних тезаурусних зв'язків основних вербалізаторів когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ на базі одномовних корпусів англійської та української мов, а також попередніх даних, зібраних для укладання пілотного англо-українського паралельного корпусу юридичних текстів (обчислення показника відносної частотності вживання

терміноодиниць, часу пошуку, коефіцієнта семантичної близькості термінів за квантитативною методикою П. Жаккара; обчислення наявності спільних та відмінних семем термінів, кількісних показників їхньої сполучуваності).

Але, попри певну хаотичність у розумінні самою дисертанткою своїх методичних операційних процедур, все ж таки на її користь працює її експланаторна позиція пояснювати кожен крок з прикладами, представленими у таблицях, у схемах тощо, фрагментах корпусного матеріалу. Зокрема один з фрагментів пілотного паралельного англо-українського корпусу юридичних текстів представлено і в авторефераті на стор. 15.

У третьому розділі **“Лексикографічна реконструкція когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ в англійській та українській мовах”**, який є першим практичним етапом дослідження мовного матеріалу і який підтверджує вище зроблені мої критичні міркування щодо послідовності етапів процедурного виконання реконструкції, насамперед, лексикографічної, за результатами якої було побудовано лексикографічні моделі ‘REFUGEE : CAUSES’, ‘REFUGEE : EFFECTS’, ‘БІЖЕНЕЦЬ : ПРИЧИНИ’, ‘БІЖЕНЕЦЬ : НАСЛІДКИ’), а також встановлено гіперо-гіпонімічні й синонімічні відношення між вербалізаторами досліджуваних терміноструктур. Звісно, що цей етап є першим, бо саме він передуює добору юридичних текстів на задану тематику. Щоправда, авторка згадує тут і про асоціативні зв’язки між вербалізаторами, то хотілося б запитати, як саме вона їх реконструювала, адже це видається можливим лише за допомогою застосування експериментальних психолінгвістичних методик, або за результатами асоціативних словників. Тоді постає запитання, які саме асоціативні словники було використано в дослідженні.

Знову ж таки саме в цьому розділі виконано й етимологічний коментар спільного індоєвропейського походження обох імен терміноконцептів REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ, для яких етимологами реконструйовано спільний праіндоєвропейський корінь **bheug-* і який надав підстави для авторського

припущення про те, що на його основі було закладено в ці далекі часи спільний ментальний базис для формування уявлень про людину-біженця та причини для такого стану особи спершу і набуття статусу згодом, уже визначеного правовими актами.

Цей висновок цілком підтверджує ментальну складову когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ та її динаміку в кожній лінгвокультурі та її юридичній терміносистемі, зберігаючи і.-є. константу в свідомості як носія такого статусу, так і в перебігу динамічного термінологічного визначення такої особи із закріпленням в юридичних практиках відповідного статусу, залежно від різних соціокультурних і політичних причин, що призвели до набуття особою такого статусу.

У четвертому розділі **“Фреймова реконструкція когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ в англійській та українській мовах”** авторка намагалася залучити результати вже опрацьованих нею спеціальних галузевих словників юридичних термінів, які фіксують значення термінів із урахуванням специфіки конкретної галузі (зокрема й терміни багатогалузевого характеру), а також нетермінологічних тлумачних словників англійської та української мов, і що, важливо, законодавчі документи, де функціонують аналізовані терміни в правовій практиці і які систематизовано для подальшого укладання в пілотний паралельний англо-український корпус юридичних текстів.

І цей крок є цілком методологічно і концептуально виправданим, проте очевидно, що Світлана Анатоліївна не повною мірою усвідомила, що фрейм – це структура когнітивного рівня, яка має властиву їй організацію, про яку, до-речі, сама ж дисертантка пише в теоретичному розділі. Нагадаю, що фреймова семантика не дорівнює операційним пошукам лексичної семантики, які виконує дисертантка, зіставляючи семема для вербалізаторів досліджуваних когнітивних терміноструктур в англійськомовних та українських джерелах і документах юридичних дискурсивних практик. Семема – це інваріант, утворений сукупністю сем, або ЛСВ для конкретного

значення. Це все апарат лексичної семантики, а не когнітивної. І на цьому етапі для реконструкції фреймової організації когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ слід було продовжити застосовувати алгоритми моделювання як базисного фрейму акціонального типу, побудованого вже авторкою, так і його різновидів, характерних для вербалізаторів, й оперувати не терміном “семема”, а термінами слоти, термінали тощо. Згадаймо розуміння фреймового моделювання М. Мінським чи, наприклад, методикою фреймового моделювання С.А. Жаботинської, на яку посилається дисертантка, коли представляє базисну модель акціонального фрейму.

Звісно, що можна на цю тему жваво дискутувати, і я сподіваюся на обговорення цього питання під час захисту дисертації і для перспектив подальших досліджень.

В останньому п'ятому розділі **“Верифікація когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ в англо-українському паралельному корпусі”** виконано не лише верифікацію семантичних і концептуальних ознак ключових імен терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ у збірній колекції юридичних текстів для подальшого їх укладання в корпус, а й ефективно апробовано новий методичний алгоритм роботи з програмними забезпеченнями інших корпусів, який включав 4 процедури: 1) вибірку лексем та словосполучень, що вербалізують когнітивну терміноструктуру REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ у корпусних текстах англійською та українською мовами та укладання їх реєстру; 2) семантико-дистрибутивну верифікацію отриманих раніше лексикографічних даних та корпусних даних; 3) тезаурусну верифікацію термінів вербалізаторів когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ; 4) верифікацію даних наявних галузевих перекладацьких словників у збірній колекції юридичних текстів із обробленням результатів за допомогою різних корпусних менеджерів.

Позитивно, що тут уже дисертантка оперує термінами фреймової семантики Ч. Філлмора, коли констатує, що фреймові моделі когнітивної

терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ мають слотову організацію, де кожен слот наповнений різними лексичними змінними, що вербалізують фрагменти професійної картини світу правника. Чому ж у четвертому розділі спостерігається не властива для опису фреймових операцій не лише термінологія, а й методика їх виконання.

Між тим, виконана авторкою семантико-дистрибутивна верифікація досліджуваних термінологічних одиниць надала їй підстави для наукового висновку про те, що причини виявлених відмінностей у слотовому наповненні фреймових моделей пояснюється ступенем завершеності як когнітивної, так і семантичної структур досліджуваних термінів в національній (англійській та українській) метамові юриспруденції.

Також заслуговує на позитивну оцінку і методична процедура обчислення корпусної частотності аналізованих термінів та їх вербалізаторів-синонімів. В англійській мові найвищий показник підтверджено для імені терміноконцепту *refugee* (84), найнижчий – для його вербалізатора *runaway* (3). В українській мові найвищий ступінь частотності виявлено для терміна *біженець* (83), найнижчий – для терміна-речення *особа, яка потребує тимчасового захисту* (3). Хоча тут можна дискутувати – це термін чи концептуальна ознака першого.

Загалом корпусна верифікація тезаурусних зв'язків терміна *refugee*, семантичної структури його еквівалентів, їхнього тлумачення й додаткової інформації через верифікацію їхнього місця в тематичній групі та сполучуваності з іншими мовними одиницями шляхом залучення корпусних менеджерів надали підстави дисертантці для ще одного цілком самостійного твердження про те, що ім'я української терміноструктури *біженець* є єдиним коректним еквівалентом фахового юридичного перекладу.

З огляду на проведену ретельну експертизу дисертації С.А. Матвєєвої і незважаючи на подеколи принципові критичні моменти, висловлені мною в перебігу оцінки її наукових результатів, поза всіляким сумнівом, що вона заслуговує на схвалення.

Мета дисертації досягнута, у розділах вирішуються сформульовані наукові завдання. Виклад основних положень ілюструється прикладами фактичного матеріалу, навіть у теоретичній частині роботи. Положення дисертації, які винесено на захист, впливають із висновків роботи.

Однак різноплановість і новий креативний пошук дисертантки, пов'язаний з поєднанням принципів лінгвокомпаративізму з сучасними корпусними методиками, надали мені підстави для міркувань, а подеколи і критичних роздумів щодо окремих позицій (більшість з яких вже вище мною було зазначено), до яких додам лише побажання щодо перспектив її подальших досліджень.

Докторська дисертація С.А. Матвєєвої є лінгвістичною відповіддю на соціально-політичні, геополітичні й правові виклики, перед якими сьогодні опинилася Україна. Гармонізація правової системи України, передовсім у частині юридичного випрацювання чітких дефініцій досліджуваних термінів відповідно до їхніх англійськомовних аналогів та еквівалентів, є першочерговим завданням не лише юристів-практиків, а й лінгвістів. Лише в такому альянсі можна професійно підійти до укладання корпусного словника юридичних термінів з підсистеми МІГРАЦІЙНЕ ПРАВО. Уважаю, що досить успішно виконано перший науково-прикладний етап з розробки цілком ефективного методичного алгоритму для створення англо-українського паралельного корпусу юридичних текстів.

Сподіваюсь, що Світлана Анатоліївна після завершення цієї роботи надасть електронну адресу, за якою можна буде зайти на платформу корпусу і працювати всім зацікавленим особам з цим програмним продуктом.

Зазначу, що критичні запитання і зауваження не применшують наукової ваги рецензованої докторської праці, яка є новаторською й творчо виконаною, авторка якої демонструє міждисциплінарну ерудицію, уміння працювати з програмним забезпеченням корпусів та систематизувати отримані результати у таблиці, схеми і моделі, які корелюють з проголошеним нею новим компаративно-корпусним напрямом.

